

ЗЛОЧИН АГРЕСИЈЕ У РИМСКОМ СТАТУТУ

Стручни чланак

doi: 10.7251/SPM1548189I

Апстракт: Римским статутом Међународног кривичног суда прописана је његова надлежност за: а) злочин геноцида, б) злочин против човјечности, в) ратне злочине, и г) злочин агресије. Приликом доношења Статута није постигнута сагласност о елементима бића кривичног дјела агресије и надлежности Савјета безбједности Уједињених нација у вези са покретањем истраге у поступку пред тим судом. Због тога је овај злочин условно стављен у надлежност Суда, али је она одложена док се не постигне договор о његовој дефиницији и надлежности суда и донесу прописи којима ће се ти елементи установити. Ови елементи одређени су на ревизионој конференцији у Кампали 2010. године када су, резолуцијом у форми амандмана, усвојене измјене и допуне члана 8. Римског статута. Аутор у овом раду говори о елементима бића кривичног дјела агресије, надлежности суда и улози Савјета безбједности Уједињених нација, указујући на проблеме у поступку њиховог одређивања, одлагању ступања на снагу измијена Статута и временској надлежности суда. Критичком анализом усвојених измијена указује на све предности и недостатке прихваћене дефиниције злочина агресије и његову будућност у међународном кривичном праву.

Кључне ријечи: агресија, статут, ревизиона конференција, надлежност.

* Доктор правних наука, судија Врховног суда Републике Српске.

УВОД

Оснивање сталног Међународног кривичног суда резултат је дуготрајног и напорног рада генерација правника које су се залагале за формирање једног таквог међународног кривичног судског органа. Активност на његовом оснивању, која се одвијала у оквиру Уједињених нација (УН), успоравали су супротстављени интереси великих сила, различитост правних система и многе друге разлике које постоје међу државама. Дугогодишњи напоран рад окончан је сазивањем дипломатске конференције под окриљем УН, одржане 17. јула 1998. године у Риму, на којој је усвојен Статут Међународног кривичног суда (познат и као Римски статут)¹ и основан стални Међународни кривични суд (МКС).

Многе одредбе Римског статута Међународног кривичног суда резултат су постигнутог компромиса између држава које су учествовале у његовој изради и доношењу. Једно од компромисних рјешења јесте да се међународно кривично дјело агресије уврсти у Статут (чл. 5) али да се одређивање његових обиљежја, карактеристика, елемената бића и заснивање надлежности МКС остави за касније (чл. 5 ст. 2). Званично објашњење за овакав поступак било је да се ради о спорном појму који није дефинисан и довољно јасан,² што не одговара стварности јер је појам агресије већ раније сасвим довољно одређен Повешом УН и дефинисан у Резолуцији Генералне скупштине УН број 3314 од 14. децембра 1974. године³ (Резолуција). Стварни разлог је био политичке природе пошто ова дјела појединци на високим положајима увијек врше уз учешће државе, редовно великих сила, тако да није било спремности да се ово кривично дјело дефинише и преда у надлежност међународног кривичног правосуђа. Овдје су се појавила два

¹ *Римски статут Међународног кривичног суда*. „Службени гласник БиХ – додатак Међународни уговори“ број 2/02.

² Милош Бабић *Међународно кривично право*. (Бања Лука 2011), 175.

³ Definition of Agression, United Nations General Assembly Resolution 3314 (XXIX), <http://daccess-dss-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR07739716IMG7NR073916.pdf?open Element, asp>. 23. јул 2014, 11:13.

различита схватања која су заступале двије групе држава. Једно схватање су заступале афричке и азијске државе које су настојале да задрже и дјелимично прошире дефиницију агресије која је дата у Резолуцији. Друга група држава, коју је предводила Њемачка, није се са тим сложила и инсистирала је да се прихвати рјешење које ће боље одговарати потребама кривичног права.⁴

Ове разлике су, првенствено, узроковане различитим схватањем улоге коју би имао Савјет безбједности УН приликом утврђивања постојања акта агресије и покретања истраге пред судом за злочин агресије. Припремни комитет није могао постићи сагласност да ли ће искључиво Савјет безбједности утврђивати постојање акта агресије и да ли ће моћи спријечити суд да врши своју надлежност у односу на ово кривично дјело, или ће суд бити слободан и независан да спроводи истрагу и кривично гоњење на бази сопствених налаза.⁵

Пошто се о овим веома важним питањима није могла постићи сагласност, прихваћено је компромисно рјешење које предвиђа да се злочин агресије (кривично дјело) дефинише на конференцији која ће бити одржана седам година након ступања на снагу Статута. Договорено је и да прописи којима ће се то урадити морају бити у складу са одговарајућим одредбама Повеље УН (чл. 5 ст. 2).

1. АГРЕСИЈА ПРИЈЕ ПОВЕЉЕ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА

Још је у Версајском мировном уговору (споразуму) из 1919. године била предвиђена одговорност Њемачке и сила осовине за нанијете губитке и учињену штету силама савезницама и њиховим грађанима, коју су претрпјели као посљедицу рата наметнутог агресијом (чл. 231). Уговором је основан специјални трибунал за суђење њемачком цару Вилхелму II Хоенцолерну, али не за злочин агресије већ за „кршење међународног морала и светости међународних уговора“. Сматрало се да му није могуће судити за

⁴ Антонио Касезе. *Међународно кривично право*. (Београд 2005), 129.

⁵ *Ibid*; 129.

агресију, јер она прије тога ниједним међународним правним актом није била проглашена за међународно кривично дјело и никоме није било суђено по том основу. Због тога би суђење њемачком цару за агресију представљало ретроактивну примјену закона, што је према владајућој теорији кривичног права било неприхватљиво. Суђење Вилхелму II никада није ни одржано због одбијања Холандије, гдје се он склонио, да га изручи суду.

Сљедећи покушај дефинисања кривичног дјела агресије у међународним документима учињен је у Пакту Друштва народа из 1920. године (Пакт). Пакт је обавезивао државе да неће прибјегавати рату, већ да ће предузети мјере за поштовање и очување територијалног интегритета и постојеће политичке независности свих држава чланица Друштва од спољашње агресије (чл. 10). У случају неуспјеха или немогућности да се спор ријешити мирним путем, по поступку који су прописивале одредбе Пакта (чл. 11. и 12), држава је могла прибјећи рату, а да тиме не прекрши одредбе пакта.⁶ Као што видимо ни овај међународни документ није укључивао недвосмислену и безусловну забрану вођења рата.⁷

Бријан-Келогов пакт од 27. августа 1928. године, који је још увијек на снази,⁸ представља значајан корак у дефинисању забране вођења рата. Државе потписнице пакта су свечано изјавиле да осуђују прибјегавање рату као средству за рјешавање међународних спорова и одричу га се као инструмента националне политике у међусобним односима (чл. 1). Велика слабост овог рјешења је што у појам рата нису укључени сукоби којима је држава прибјегла у самоодбрани ради заштите виталних интереса и сукоби које сукобљене стране саме нису означиле као рат.

На Конференцији о разоружању 1933. године СССР је поднио свој приједлог декларације која је садржавала дефиницију

⁶ Милош Миловановић. „Кривично дело агресије између консензуса и оспоравања“, *Међународни проблеми*, vol. 63, бр. 1, (Београд 2011), 27.

⁷ Владимир – Ђуро Деган, Берислав Павишић, Виолета Беширевић. *Међународно и транснационално кривично право*. (Београд 2011), 197.

⁸ Значајно је да су га ратификовале или прихватиле шездесет и три државе, међу њима биле све велике силе, као и Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца.

агресије. По овом приједлогу сматрало се да је агресор држава која прва учини једну од сљедећих радњи: (1) објави рат другој држави; (2) изврши инвазију својим оружаним снагама на територију друге државе без објаве рата; (3) бомбардује територију друге државе копненим, поморским или ваздушним снагама; (4) уђе на територију друге државе својим копненим, поморским или ваздушним снагама, без одобрења владе те државе, односно поступи противно таквом одобрењу, нарочито у вези боравка на одређеном подручју и (5) изврши блокаду обала или лука друге државе. Приједлог је садржао и одредбу по којој унутрашња ситуација у једној земљи, њено политичко и економско уређење, не може послужити као оправдање агресије. На основу овог приједлога Комитет за безбједност ове конференције је припремио нацрт Акта о дефиницији агресије, али овај приједлог није усвојен.⁹

Започињање Другог свјетског рата, са свим злочинима и разарањима који су га пратили, убрзало је постизање сагласности око одређивања појма агресије. Савезничка конференција о кажњавању ратних злочина одржана у Лондону у јануару 1942. године, закључена је јавном Декларацијом која је садржала упозорење да ће сви они који су одговорни за страшна недјела бити кажњени кроз систем организованог правосуђа, а агресивни рат је проглашен дјелом за који ће владари и војни лидери одговарати на основу личне тј. индивидуалне одговорности.¹⁰

Лондонским споразумом од 8. августа 1945. године четири велике силе савезнице су установиле Међународни војни трибунал за суђење главним ратним злочинцима из Другог свјетског рата, а као интегрални дио споразума усвојен је Статут тог трибунала. Статутом је агресија инкриминисана као кривично дјело под називом злочини против мира и одређена као планирање, припремање, започињање или вођење агресорског рата или рата којим се

⁹ Смиља Аврамов и Миленко Крећа. *Међународно јавно право*. (Београд 2003), 631.

¹⁰ Cherif M. Basiuni, Benjamin B. Forenz, „The Crime Against Peace Its Origins to the ICC“, in: Cherif M. Basiuni (ed.), *International Criminal Law, Volume 1: Sources, Subjects, and Contents*; Martinius Nijhoff Publishers, (Leiden, 2008), 212.

крше међународни уговори, споразуми или гаранције, или учествовање у заједничком плану или завјери за извршење било ког од горе наведених дјела (чл. 6. ст. 1. тач. а).¹¹

Статутом је индивидуална одговорност за агресију ограничена само на вође, организаторе, подстрекаче и саучеснике који су учествовали у састављању или извршењу заједничког плана или завјере за извршење овог кривичног дјела.¹² Шта се подразумијевало под појмом агресије или под агресорским ратом није било дефинисано.

У првој пресуди тог суда 1946. године је наведено: „Започињање нападачког рата није само међународни злочин; то је врховни међународни злочин који се разликује од других ратних злочина само по томе што садржи у себи цјелокупно акумулирано зло”.¹³

Ратним злочинцима који нису заузимали највише положаје у власти Трећег Рајха судили су у својим окупационим зонама војни трибунали четири силе побједнице на основу Закона број 10 Контролног савјета за Њемачку. Одредбама овог закона злочини против мира (агресија) дефинисани су мало другачије него у Статуту Нирнбершког трибунала. Овим законом се злочин против мира (агресија) одређује као започињање инвазије на друге државе и започињање агресорског рата кршењем међународних закона и уговора, укључујући али неограничавајући се на: планирање, припремање, започињање или вођење агресорског рата или рата којим се крше међународни уговори, споразуми или гаранције, или учествовање у заједничком плану или завјери за извршење било ког од горе наведених дјела (чл. III).¹⁴

¹¹ Звонимир Томић. *Нирнбершка пресуда*. (Сарајево 2001), 37 – 45.

¹² *Ibid*; 37 – 45.

¹³ Архив за правне и друштвене науке. Нирнбершка пресуда. Београд 1948.

¹⁴ Звонимир Томић. *Нирнбершка пресуда*. (Сарајево 2001), 45 – 49.

2. ПОВЕЉА УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА

Први међународни документ донесен после Другог свјетског рата који се директно изјашњава о агресији јесте Повеља УН из 1945.¹⁵ године (Повеља). У њој су закључци са Лондонске конференције преточени у апсолутну забрану рата као средства за рјешавање међународних спорова међу државама. Прво, забрањује се пријетња силом или употреба силе против територијалног интегритета или политичке независности сваке државе (чл. 2. ст. 1. тач. 2). Друго, овлашћује се Савјет безбједности УН да утврди да ли постоји пријетња миру, повреда мира или агресија, као и да предузме мјере у складу са Главом VII Повеље како би се успоставили међународни мир и безбједност (чл. 30). Треће, не умањује се право на индивидуалну или колективну самоодбрану у случају оружаног напада на неку чланицу УН, с тим што се у том случају Савјет безбједности УН овлашћује на дјеловање (чл. 51).

Повеља не користи ријечи рат, већ да се забрањује пријетња или употреба силе, а ријеч рат спомиње само у преамбули. Поједини аутори сматрају да је ово боље рјешење јер управо употреба силе означава суштину рата, а с друге стране она онемогућава да сукоби који нису означени као рат буду изузети од њеног домашаја као што је то био случај са једном одредбом Бријан-Келоговог пакта.¹⁶

Повеља изричито предвиђа да ће се чланице Уједињених нација уздржати од пријетње или употребе силе против територијалног интегритета или политичке независности ма које државе или на било који други начин који је супротан сврси УН (чл. 2 тач. 4). Постоје мишљења да ова одредба не забрањује употребу силе од стране држава у њиховим међународним односима

¹⁵ Повеља Уједињених нација. http://www.ius.bg.ac.rs/prof/Materijali/krsiva/povelja_un_lat.pdf. asp. 29.03.2014, 13:35.

¹⁶ Cherif M. Bassiouni, Benjamin B. Ferencz, „The Crime Against Peace and Aggression: From Its Origins to the ICC“, in: Cherif M. Bassiouni (ed.), *International Criminal Law, Volume 1: Sources, Subjects, and Contents*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2008, 214 – 215.

уопште, већ забрањује само ону употребу силе на начин који је супротан сврси УН или њену употребу против територијалног интегритета или политичке независности друге државе. Такође сматра се и да претња употребом силе може бити дозвољена уколико је у складу са сврхом УН и није уперена против територијалног интегритета или политичке независности друге државе.¹⁷ Повељом се уводи слједећи контролни механизам поштовања забране рата: (1) државе су обавезне да се уздрже од употребе или пријетње силом (чл. 2) као и да све спорове ријеше мирним путем (чл. 3); (2) у случају употребе силе Савјет безбједности УН је овлашћен да утврди пријетњу миру, кршење мира или акт агресије и да утврди које су мјере потребне да се предузму да би се повратио међународни мир и сигурност (чл. 39) и (3) државе су у обавези да поштују и изврше одлуке Савјета безбједности. Контроверзно рјешење да Савјет безбједности УН утврђује пријетњу миру, повреда мира или агресија (чл. 39), правдано је тиме да се не може усвојити дефиниција агресије која би обухватала све могуће случајеве. Управо око ове надлежности Савјета безбједности УН у заснивању надлежности МКС и спровођењу истраге, сукобили су се интереси различитих држава приликом доношења Римског статута у вези злочина агресије.

Забрана силе није апсолутна пошто су у Повељи предвиђена и три изузетка од њене употребе, а то су: (1) мјере које предузима Савјет безбједности УН, (2) индивидуална и колективна самоодбрана (чл. 51) и (3) мјере против држава које су за вријеме Другог свјетског рата биле у непријатељском табору (с обзиром да је Повеља донесена прије него што је завршен рат ова мјера чланом 107. је привременог карактера). Право на индивидуалну самоодбрану је од раније познато и признато у међународном праву и припада само држави која је нападнута агресијом, док је право на колективну самоодбрану нова норма која узима у обзир чињеницу

¹⁷ Cherif M. Bassiouni, Benjamin B. Ferencz, „The Crime Against Peace and Aggression: From Its Origins to the ICC“, in: Cherif M. Bassiouni (ed.), *International Criminal Law, Volume 1: Sources, Subjects, and Contents*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2008, 214 – 215.

постојања многих државно-војних савеза склопљених ради међусобне самоодбране. Оно подразумијева да се напад на једну државу чланицу савеза сматра нападом на цио савез, па све чланице савеза могу предузети мјере „колективне самоодбране“ у односу на нападача.¹⁸ Седамдесетих година XX вијека Сједињене Америчке Државе су користиле ово право, тврдећи да предузимају мјере колективне самоодбране против Сјеверног Вијетнама који је означен као агресор.¹⁹

3. РЕЗОЛУЦИЈА БРОЈ 3314

Било је потребно да прође скоро тридесет година од усвајања Повеље УН да би у Резолуцији Генералне скупштине УН број 3314 од 14. децембра 1974. године коначно била дата дефиниција агресије. Према тој дефиницији агресија је употреба оружане силе једне државе против суверенитета, територијалног интегритета или политичке независности друге државе, односно на ма који други начин који није у сагласности са Повељом Уједињених нација (чл. 1).

Поред опште дефиниције агресије, Резолуција садржи и навођење типичних примјера (аката) агресије, без обзира да ли је рат објављен или не (чл. 3). Према овој одредби дјело агресије представљају сљедећи акти: 1) инвазија или напад оружаних снага једне државе на територију друге државе, као и свака војна окупација, макар и привремена која произађе из такве инвазије или напада или анексија територије или дијела територије друге државе употребом силе, 2) бомбардовање територије неке државе од стране оружаних снага друге државе или употреба било ког оружја од стране једне државе против територије друге државе, 3) блокада

¹⁸ Милош Миловановић. „Кривично дело агресије између консензуса и оспоравања“. *Међународни проблеми*, vol. 63, бр. 1, (Београд 2011), 34.

¹⁹ Cherif M. Bassiouni, Benjamin B. Ferencz, „The Crime Against Peace and Aggression: From Its Origins to the ICC“, in: Cherif M. Bassiouni (ed.), *International Criminal Law, Volume 1: Sources, Subjects, and Contents*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2008, 214 – 215.

лука или обала једне државе од стране оружаних снага друге државе, 4) напад оружаних снага једне државе на копнене, поморске или ваздухопловне снаге, поморску или ваздушну флоту друге државе, 5) употреба оружаних снага једне државе које се са пристанком државе пријема налазе на њеној територији противно условима предвиђеним у споразуму, односно остајање тих снага на територији државе пријема и после истека споразума, 6) радња једне државе која своју територију стави на располагање другој држави да би је ова искористила за извршење акта агресије против неке треће државе и 7) упућивање од стране, односно у име једне државе оружаних банди, група, нерегуларних војника или најамника који против друге државе врше акте оружане силе толико озбиљно да се они изједначавају са напријед наведеним актима, односно представљају значајно учешће једне државе у томе.²⁰

Резолуција одређује да прва употреба оружане силе од стране једне државе, у супротности са Повељом УН, представља *prima facie* доказ о акту агресије, иако Савјет безбједности УН може, у складу са Повељом, да закључи да одређење тог акта као агресије не би било оправдано у свјетлу битних околности, укључујући и чињеницу да учињени акти као и њихове последице нису довољне озбиљности (чл. 2).

Иако полази од дефиниција која је дата у члану 2. тачка 4. Повеље она се од ње ипак разликује. Прво, агресија је дефинисана само као употреба силе, а не и као пријетња употребом силе. Друго, овдје се не ради о било каквој употреби силе, већ то мора искључиво бити оружана сила, што значи да је инкриминисана само директна агресија, док су облици индиректне агресије попут економске блокаде, политичких санкција, ратно орјентисане пропаганде или било ког другог облика ненаоружаног насртаја на одређену државу изван ове дефиниције. Треће, оружана сила осим територијалног интегритета и политичке независности, не смије бити употребљена ни против суверенитета друге државе.

²⁰ Драган Јовашевић. „Међународна кривична дела у Римском статуту“. *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, број 65, година 51, (Ниш 2013), 212.

Овдје је интересантно рјешење према коме поред аката одређених као дјело агресије Савјет безбједности УН може, у складу са Повељом УН, одлучити да се под овај појам подведу и неки други акти (чл. 4), не дајући критеријуме на основу којих ће се то одредити. У Резолуцији се изричито наводи да никакав разлог било које природе, политичке, економске, војне или друге врсте не може служити као оправдање за агресију. Агресивни рат је злочин против међународног мира и свака агресија повлачи међународну одговорност (чл. 5). Ово је изузетно важно јер ће данас тешко неко отворено заговарати и испољавати агресивну намјеру, већ ће пронаћи друге разлоге којма ће настојати да оправда и прикрије агресију. Ради тога није прихватљиво залагање дијела иностране теорије да је за постојање кривичног дјела агресије потребно утврђивање агресивне намјере (*animus aggressionis*) која се састоји у намјери освајања и анектирања територије нападнute државе, њеног потчињавања и слично. Суштина није у тежини доказивања намјере већ у томе што се оваквим приступом, без упоришта у међународном праву, неоправдано сужава појам агресије. Овдје би се неминовно поставило питање ко је тај који би одређивао које су то намјере дозвољене и које не представљају агресивну намјеру, због чега не би ни постојало кривично дјело агресије.²¹ Од овога је изузетак да се легитимна борба за национално ослобођење, независност и самоопредјељење народа под страном колонијалном и сличном доминацијом, не сматра агресијом и да такви народи имају право на подршку (чл. 7).

Без обзира што јој се могу упутити одређени приговори дефиниција агресије која је дата у Резолуцији могла је да буде добра основа за одређивање појма агресије и његових конститутивних елемената у вријеме припремања и доношења Статута МКС.

²¹ Зоран Стојановић. *Међународно кривично право*. (Београд 2012), 113.

4. РАД НАКОН УСВАЈАЊА РИМСКОГ СТАТУТА

Дипломатска конференција у Риму није успјела да ријешити сва спорна питања која су се појавила у раду Припремног комитета, па тако ни да дефинише појам кривичног дјела агресије. Да би се пронашла рјешења за оно што се није могло усагласити на конференцији и у њеној припреми одлучено је да Припремни комитет настави са радом и последије усвајања Статута. Резолуцијом „Ф“, из Анекса I завршног акта конференције, Припремни комитет је задужен да настави рад на рјешавању спорних питања која су уочена на конференцији, међу којима је и потреба дефинисања кривичног дјела агресије.²² Послије завршетка конференције Комитет је одржао више састанака да би 2002. године објавио свој посљедњи извјештај у коме је понудио више варијанти дефиниција агресије, са препоруком да се даљи рад на овом питању настави у оквиру специјалне радне групе коју би формирала Скупштина држава чланица Статута.²³

Ступањем на снагу Римског статута створени су услови да се одржи Скупштина држава чланица. Прва сједница Скупштине држава чланица Римског статута одржана је 9. децембра 2002. године, и на њој је одлучено да се за кривично дјело агресије формира Специјална радна група,²⁴ чији ће рад бити отворен за све државе, без обзира да ли су оне ратификовале Статут. Ова група се састајала полугодишње, полазну основу за њен рад представљао је посљедњи извјештај Припремног комитета, а свој рад је заснивала на систему континуитета тако што су се на сваком наредном

²² Final Act of the United Nations Diplomatic Conference of Plenipotentiaries on the Establishment of an International Criminal Court, <http://legal.un.org/icc/statute/finalfra.htm>, asp. 31.07.2014. 14:00.

²³ Preparatory Commission for the ICC, Draft report of the Working Group. Draft resolution of the Ansambly of States Parties on the continuity of work in respect of the crime of aggression, Doc. PCNICC/WGCA/L.2Rev.1, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/LTD/N02/475/19/PDF/N0247519.pdf?OpenElement>, asp. 30/07/2014, 10:23.

²⁴ ICC-ASP/1/Res.1, http://untreaty.un.org/cod/icc/asp/1stsession/report/english/part_iv_res_1_e.pdf, asp. 12/07/2014, 12:33.

састанку расправљала спорна питања са претходног састанка.²⁵ Специјална радна група је завршила свој рад половином 2009. године, чиме су били створени сви неопходни услови да се на будућој ревизионој конференцији коначно усваји дефиниција кривичног дјела агресије.²⁶

5. РЕВИЗИОНА КОНФЕРЕНЦИЈА У КАМПАЛИ

Када је од ступања на снагу Римског статута прошло више од седам година, чиме су испуњени формални услови за одржавање ревизионе конференције прописани чланом 123 Статута, Генерални секретар УН је 7. августа 2009. године сазвао прву конференцију држава чланица Статута. Овом приликом позив је упућен и оним државама које су потписнице Статута, а нису га још ратификовале, да присуствују у својству посматрача. У истом својству позвани су и представници држава које нису потписнице Статута, представници међународних, међудржавних и невладиних организација.²⁷

Ревизиона конференција је одржана у главном граду афричке државе Уганде Кампали, у времену од 31. маја до 11. јуна 2010. године. Од више постављених циљева које је конференција имала најважнији је био рад на дефинисању елемената злочина агресије и усвајању одговарајућег амандмана на Статут са том дефиницијом. Ради ефикаснијег рада формирано је неколико конференцијских радних група, а главна расправа о овом питању водила се у оквиру Радне групе за злочин агресије. Због раније испољених неслагања преговори су били веома тешки јер се морала направити

²⁵ Roger S. Clark. „The Crime of Aggression and the International Criminal Court“, in: Cherif M. Bassiouni (ed), *International Criminal Law, Volume 1: Sources, Subject, and Contents*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2008, 244 – 245, 262 – 265.

²⁶ Roger S. Clark. „Negotiating Provisions Defining the Crime of Aggression, its Elements and the Conditions for ICC Exercise of Jurisdiction Over It“, *European Journal of International Law*, Volume 20, Issue 4, 2009, 1103 – 1115.

²⁷ Милош Миловановић. „Кривично дјело агресије између консензуса и оспоравања“, *Међународни проблеми 1*. (Београд 2011), 45 – 46.

разлика између државног акта агресије и индивидуалне кривичне одговорности за злочин агресије. Посљедњег радног дана конференција је усвојила извештај Радне групе за злочин агресије и резолуцију којом су усвојени амандмани којима се допуњава Статут тако што се у њега укључује дефиниција злочина агресије и услови под којима суд може да врши своју надлежност у односу на ово кривично дјело. Овом резолуцијом усвојени су и амандмани на Елементе кривичних дјела који се тичу злочина агресије.²⁸

5.1. Дефиниција агресије

Према дефиницији, која је унесена у нови члан 8 bis Статута, под злочином агресије сматра се планирање, припремање, отпочињање или вршење, неког акта агресије који по својој природи, тежини и обиму представља очигледно кршење Повеље УН, од стране лица које је у позицији да наређује (усмјерава) политичке или војне операције неке државе или да врши стварну контролу над њима (ст. 1). Посљедњи случај се односи на акт који није предузет на основу права на самоодбрану или на основу одобрења Савјета безбједности УН.

Усвојена дефиниција акта агресије своди се на употребу оружане силе од стране једне државе према некој другој држави, којом се поврјеђује њен суверенитет, територијални интегритет или политичка независност, или се то чини на било који други начин који је у супротности са Повељом УН (ст. 2). Даље се одређују акти који ће се сматрати агресијом према Резолуцији 3314 Генералне скупштине УН од 14. децембра 1974, без обзира да ли је објављен рат (ст. 2. тач. а) до е) чл. 8 bis). Очигледно је да су сама дефиниција и радње које се наводе као акти агресије дати под јаким утицајем рјешења које је прихватила Резолуција Генералне скупштине УН број 3314 од 14. децембра 1974. године.

²⁸ Resolution RC/Res.6 http://www.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Resolutions/RCRes.6-ENG.pdf, asp. 31/07/2014.

Сама дефиниција је знатно ужа од оне која је дата у Повељи УН, и на коју у поступку доношења измијена упућује члан 5. став 2. Римског статута, јер је агресија дефинисана само као употреба оружане силе, а не и као пријетња употребом силе и употреба других облика неоружане силе. Овим је инкриминисана само директна агресија док су остали облици индиректне агресије, као што су економске блокаде, политичке санкције, ратне пропаганде или било који други облици неоружаног напада на одређену државу, остали изван ове дефиниције.

Учинилац злочина агресије може бити само лице које је вођа или вође одређене државе који, користећи положај који заузима у држави, доноси политичке или војне одлуке и стварно контролоше њихово спровођење. Кроз досадашње излагање већ смо указали да је злочин агресије увијек повезан са државном влашћу пошто ова дјела врше појединци на високим положајима увијек уз учешће државе. Овдје се не ради о свим лицима која су на високим политичким или војним положајима у држави, већ само о онима која су стварно у позицији да активно учествују у доношењу и извршавању одлука. Шеф државе са, углавном, протоколарним овлашћењима (енглеска краљица, предсједник Аустрије или Њемачке) и који не може да утиче на доношење и извршавање одлука о актима агресије, без обзира на то што обавља високу представничку или извршну функцију, не може бити учинилац овог злочина. Овдје нема његове одговорности за злочин агресије, јер он није у позицији да стварно одлучује о политичким или војним операцијама, нити да их наређује, а не због његовог имунитета чију примјену на та лица Римски статут изричито искључује.²⁹ С обзиром на специфичност учиниоца, резолуцијом из Кампале усвојен је и амандман којим се прецизира да ће се у односу на злочин агресије МКС имати надлежност само над лицима која, сходно свом положају, доносе одлуке у вези са војним или политичким операцијама државе и врше стварну контролу над спровођењем тих одлука.

²⁹ Владимир-Ђуро Деган, Берислав Павишић, Виолета Беширевић, *Међународно и транснационално Кривично право*. (Београд 2011), 204.

Радња извршења злочина агресије, у новом члану 8 bis Римског статута, дефинисана је као употреба оружане силе од стране једне државе према некој другој држави, којом се поврјеђује њен суверенитет, територијални интегритет или политичка независност, или се то чини на било који други начин који је у супротности са Повељом УН. Овдје је радња извршења колективни акт државе, поступак који представља акт агресије, а не као код осталих злочина специфична појединачна радња. Поступци који представљају акте агресије таксативно су наведени у истом члану, са изричитим позивањем на раније наведену Резолуцију Генералне скупштине УН 3314. Дакле, дефиниције и листа аката агресије у новом члану 8 bis Римског статута преузете су из те резолуције, а које смо већ навели када смо говорили о самој Резолуцији и њеном утицају на развој дефиниције злочина агресије. Савјет безбиједности није овлашћен, као у Резолуцији, да у смислу одговарајућих одредаба Повеље УН и друге акте оквалификује као агресију.

Узрочна веза веза између радње извршења појединца и наведених аката агресије које предузима држава огледа се у његовом учешћу у планирању, припремању и отпочињању или самом вршењу тих аката (чл. 8 bis).

Злочини агресије може бити извршен само са умишљајем, који обухвата свијест о чињеницама да употреба силе није у сагласности са Повељом УН, али не и правне оцјене која ту употребу карактерише као несагласност Повељи УН. Осим тога, иако учинилац не мора бити свјестан правних елемената којима се утврђује објективни услов инкриминације (употреба силе представља очигледно кршење Повеље УН) потребно је да је свјестан фактичког стања које је довело до тога да је испуњен објективни услов инкриминације.³⁰

³⁰ *Ibid*; 205.

5.2. Надлежност МКС и улога Савјета безбиједности УН

Као што се и очекивало најтеже је било постићи договор око надлежности суда за злочин агресије и око улоге Савјета безбиједности у спровођењу истраге у случају постојања тог злочина. Сталне чланице Савјета безбиједности УН залагале су се за рјешење по коме би само Савјет безбиједности УН могао захтијевати од суда покретање истраге за овај злочин. Већина осталих држава била је за то да одлуку може донијети и претпретресно вијеће суда, ако је кривично дјело пријављено суду од стране тужилаштва или државе чланице. Усвојено је компромисно рјешење, које задовољава обије групе држава, да се истрага за ово кривично дјело може покренути на захтјев: 1) савјета безбиједности, 2) државе странке и тужиоца *proprio motu* (по сопственој иницијативи), као и у случају покретања истраге за друге злочине из надлежности МКС. Међутим, услови за покретање и спровођење истраге су различити и зависе од тога на чију иницијативу се покреће поступак пред МКС.³¹

Савјет безбиједности УН може дјелујући на основу Главе VII Повеље УН, у складу са чланом 13. тачка (б) Римског статута, пријавити МКС да је извршена агресија, на основу чега тужилац, започиње истрагу. Пријава се може односити на државе странке Римског статута (укључујући и оне које су депоновале изјаву да не прихватају надлежност МКС за злочин агресије) и на оне које то нису (као и у случају других злочина из надлежности суда). С обзиром да је одлуку о томе да је извршена агресија донио други орган (Савјет безбиједности) а не МКС, у новом члану 15 тер Римског статута наглашава се да одлука неког другог органа (Савјета безбиједности) којим је поступак неке државе оцијењен као агресија, не може штетно утицати на одлучивање самог МКС о карактеру тог поступања, о којем суд одлучује на основу Римског статута.

³¹ *Ibid*; 205 – 206.

Прво, да би покренуо поступак по захтјеву државе странке или *proprio motu* тужилац мора прво да утврди да ли је Савјет безбједности УН одлучивао о томе да конкретна ситуација представља агресију на основу члана 39 Повеље УН, и да о случају пред МКС обавијести генералног секретара УН.

Друго, ако у року од шест мјесеци од када је тужилац доставио информације УН Савјет безбједности УН не донесе одлуку, тужилац може наставити истрагу само ако то одобри Претпретресно вијеће МКС, уз сљедећа ограничења: (1) суд не може вршити своју надлежност у односу на државе које нису чланице Статута и ако је дјело учињено од стране њихових држављана или на њиховој територији, чиме се спречава покретање поступка против држава које не обавезује Статут (САД, Русија, Кина, Израел и Иран); (2) суд не може вршити своју надлежност за ово кривично дјело у односу на државу чланицу која је депоновала изјаву да неће прихватити јурисдикцију МКС у односу на злочин агресије.

Треће, истрага се може наставити само ако Савјет безбједности УН није, у складу са чланом 16. Римског статута, затражио од суда, резолуцијом прихваћеном на основу Главе VII Повеље УН, одлагање истраге или кривичног поступка у периоду од 12 мјесеци. Дакле, могуће је покренути поступак пред МКС и без одлуке Савјета безбједности УН о томе да је извршена агресија, али је питање да ли је то у пракси оствариво. Овдје мислимо на то Савјет безбједности УН чине велике силе, од којих већина нису ни чланице Римског статута. Ако се поступак покреће по захтјеву државе странке или тужиоца *proprio motu*, а већ постоји одлука неког другог органа (Савјета безбједности) којом је поступак одређене државе оцијењен као агресија, она не може утицати на одлучивање самог МКС о карактеру ситуације о којој одлучује (чл. 15 bis) .

5.3. Ступање амандмана на снагу

Осим проблема везаних за дефинисање злочина агресије и одређивање услова за заснивање надлежности МКС, много потешкоћа је било и приликом одређивања времена и услова за ступање

усвојених амандмана на снагу. Као и у осталим случајевима компромисом је постигнута сагласност да се усвоји амандман који одређује да суд заснива своју надлежност за злочине агресије само у односу на оне који буду учињени годину дана након што тридесет првих држава чланица буде ратификовало те амандмане, а до чега не може доћи прије 1. јануара 2017. године када је предвиђено изјашњавање о њима двотрећинском већином држава чланица. То значи да у складу са чланом 121. Статута и ови амандмани ступају на снагу, али да суд не може вршити своју надлежност у односу на овај злочин прије 2017. године, када ће државе чланице одлучивати о активирању надлежности.

Босна и Херцеговина до данас није ратификовала амандмане на Римски статут Међународног кривичног суда сада, а од држава бивше СФРЈ то су учиниле само Хрватска и Словенија.³² Одређене недоумице изазива чињеница да амандмане нису ратификовале земље унутар којих је појам агресије споран (БиХ) као и оне које неспорном агресијом сматрају одређене акте који су у блиској прошлости били уперени против њих (Србија).

ЗАКЉУЧАК

Усвојена дефиниција злочина агресије и јурисдикције МКС из Кампале резултат је постигнутог компромиса држава са различитим интересима и снагом у међународним односима. Дефиницији се може приговорити да је у одређеној мјери рестриктивнија од Резолуције 3314, али више се примједби може упутити поступку заснивања надлежности МКС за злочин агресије. С друге стране, ако се имају у виду све тешкоће око постизања компромиса и осјетљивост овог проблема у процјепу интереса различитих центара моћи, овакав пут је свакако бољи него улазак у беспуће блокаде из кога нема наде за излазак. Колико је усвојено рјешење

³² До 8. маја 2013. године Статут су ратификовале: Андора, Белгија, Боцвана, Хрватска, Кипар, Естонија, Њемачка, Лихтенштајн, Луксембург, Самоа, Словачка, Словенија, Тринидад и Тобаго и Уругвај.

стварно прихватљиво сазнаћемо на основу броја држава које ће ове амандмане ратификовати или прихватити до 2017. године, а посебно на основу тога колико ће их депоновати изјаву да не прихвата јурисдикцију МКС за овај злочин.

Без обзира на одређене сумње и дилеме сматрамо да је остварени напредак велики и да ће се развој овог института међународног кривичног права наставити. Ово ће се остварити утицајем на унутрашње право држава јер дефиниција злочина агресије сада постоји у једном међународном документу и државе је могу уградити у своја национална законодавства. С обзиром на принцип комплементарности, који произилази из Римског статута, то омогућава националним судовима да заснују сопствену надлежност за ово кривично дјело.

Veljko Ikanović*

THE CRIME OF AGGRESSION IN ROME STATUTE

***Abstract:** In accordance with Rome Statute of the International Criminal Court the jurisdiction of the Court is to the following crimes: (a) The crime of genocide, (b) Crimes against humanity, (c) War crimes, (d) The crime of aggression. During the adoption of the Statute there was no consensus on the elements of the crime of aggression and the jurisdiction of the Security Council of the United Nations regarding with an inquiry into institute proceedings before this Court. Therefore the crime of aggression is conditionally placed under the jurisdiction of the Court, but this jurisdiction is postponement until adoption of provision defining the crime and setting out the conditions under which the Court shall exercise jurisdiction with respect to this crime. The Review Conference in Kampala 2010 determined these elements with*

* Veljko Ikanović Ph.D., Judge of the Supreme Court of Republika Srpska in Banja Luka and Assistant Professor Faculti of Law, University of Banja Luka.

the Resolution in a form of Amendments, adopted changes and amendments to Article 8 of the Rome Statute. Author of this paper speaks about the elements of the crime of aggression, the jurisdiction of the Court and the role of Security Council of the United Nations pointing out to problems in the process of their determination, postponement of amendments of the Statute entering into force and temporal jurisdiction of the Court. With the critical analyses of the adopted amendments attention is drawn to all advantages and disadvantages of accepted definition of the crime of aggression and its future in International Criminal Law.

Key words: *aggression, Statute, Review Conference, jurisdiction.*

ЛИТЕРАТУРА

1. Бабић, Милош. Међународно кривично право. Бања Лука 2011.
2. Деган, Владимир-Ђуро, Павишић, Берислав, Беширевић, Виолета. Међународно и транснационално кривично право. Београд 2011.
3. Касезе, Антонио. Међународно кривично право. Београд 2005.
4. Петровић, Борислав, Јовашевић, Драган. Међународно кривично право. Сарајево 2010.
5. Радуловић, Драго, Међународно кривично право. Подгорица 1999.
6. Стојановић, Зоран. Међународно кривично право. Београд 2012.
7. Томић, Звонимир. Нирнбершка пресуда. Сарајево 2001.

